

چگونگی فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران سازمان بسیج مستضعفین

حسین باقری^۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۰۹/۲۰

محسن سوزی^۲

تاریخ تأیید مقاله: ۱۳۸۹/۱۲/۰۴

صفحات مقاله: ۱۸۱ - ۱۴۷

چکیده:

در این مقاله، محقق در صدد دستیابی به شیوه‌های فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران سازمان بسیج مستضعفین می‌باشد. برای دستیابی به این هدف، این سؤال مطرح گردید که چگونه می‌توان پدافند غیرعامل را در بین فرماندهان و مدیران ناحیه‌ی مقاومت بسیج شرق تهران در سال ۱۳۸۸ فرهنگ‌سازی نمود. برای پاسخگویی به سؤال فوق با تکیه بر منابع کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی به روش پیمایشی از طریق پرسشنامه در بین ۱۸۶ نفر از فرماندهان و مدیران بسیج، تحقیق به اجرا درآمد.

با توجه به نتایج آزمون‌ها و ترکیب نتایج تحلیل‌های دو متغیره و چند متغیره، به نتایج برآمده از پژوهش اشاره می‌گردد: در تحلیل‌های دو متغیره، دو به دو متغیره‌های مستقل با متغیره وابسته سنجیده شدند که از بین تمامی متغیره‌ها، دو متغیره توزیع و تدوین کتب آموزشی و بازدید از مراکز زیربنایی معنادار نشدند. برای تعیین اثر کل متغیره‌های مستقل بر متغیره وابسته نیز، کلیه متغیره‌های مستقل هم‌زمان وارد تحلیل شده و اثرات کلیه متغیره‌های مستقل بر روی متغیره وابسته بررسی شد که در این مدل تمام متغیره‌های مستقل (دوره آموزشی، اطلاع‌رسانی، فضا‌سازی فرهنگی، توزیع و تدوین کتب آموزشی، بازدید از مراکز زیربنایی، تعامل با سازمان‌ها و نهادها و تعامل با نخبگان) وارد تحلیل شدند. ضریب همبستگی کل متغیره‌های مستقل با متغیره وابسته ۰/۸۳۷ و ضریب تعیین ۰/۷۷۸ به دست آمده است. میزان ضریب تعیین نشان می‌دهد که متغیره‌های موجود در مدل توانسته‌اند ۷۷/۸ درصد متغیره وابسته را تبیین کنند.

^۱- عضو هیأت علمی دانشگاه دانشگاه جامع امام حسین (ع).

^۲- مدیر کل همایش و پژوهش دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام.

* * * * *

واژگان کلیدی

پدافند غیرعامل، فرهنگ‌سازی، سازمان بسیج، فرماندهان و مدیران بسیج، امنیت.

مقدمه

تفکر بسیجی، ترکیبی هوشمندانه از شهود قلبی و تفکر عقلی است که در آن تهذیب نفس مبنای عقل و اندیشه است. تفکر بسیجی سبب هوشیاری جدی انسان در مقابله با تهاجم سیاسی، اقتصادی و فرهنگی دشمن می‌گردد. این نوع نگرش، همگان و به‌ویژه جوانان را دعوت به تقویت عزم و اراده خود و وارد شدن به میادین مختلف علمی و خدمت‌رسانی به مردم می‌نماید. به عبارتی، اصل نبرد نامتقارن، نبرد نامتوازن و ناهمطراز است. یک طرف فناوری برتر و تسلیحات پیشرفته‌تر دارد و طرف دیگر از آن امکانات برخوردار نیست، ولی از نقاط قوت دیگری برخوردار است. طرف برتر در عین داشتن قدرت دارای نقاط ضعف خاصی است. شناسایی نقاط قوت و ضعف دشمن و شناسایی امکانات قابل افزایش جبهه‌ی خودی و تکیه بر آن امکانات و بهره‌گیری از تکنیک و تاکتیک و مسائل مختلف در این نبرد سرجمع حاصل آن نبرد متقارن است. با توجه به این‌که سازمان بسیج مستضعفین، نقش حساس و مهمی در تأمین امنیت عمومی جامعه در شرایط بحرانی جنگ را داراست، به عنوان یک نیروی مردمی و ارزشمند که در ابعاد نظامی، فرهنگی و سیاسی در کشور حضور مؤثر داشته، می‌تواند بازوی اجرایی پدافند غیرعامل باشد.

از آنجا که در بند ۱ سیاست‌های کلی نظام در خصوص پدافند غیرعامل، بر تداوم فعالیت‌های ضروری در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن تأکید شده است؛ بنابراین، می‌توان پدافند غیرعامل را مجموعه‌ی تدابیر و طرح‌هایی که به‌کارگیری آن در طراحی و ساخت تأسیسات و مجتمع‌های زیستی، توان دفاعی مجموعه را در زمان بحران حتی‌المقدور بدون نیاز به نیروی انسانی و به صورت خود به خود افزایش داده، پیامدهای بحران را کاهش و امکان بازسازی مناطق

آسیب‌دیده را با هزینه کمتر و در زمان کوتاه‌تر فراهم می‌نماید، دانست (مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام، با عنوان سیاست‌های کلی پدافند غیرعامل کشور، ۱۳۸۶: ۱).

پدافند غیرعامل به عنوان یکی از مؤثرترین و پایدارترین روش‌های دفاع در مقابل تهدیدات، همواره مدنظر اکثر کشورهای جهان قرار داشته و حتی بعضی از کشورها با وجود برخورداری از توان نظامی بسیار بالا به این موضوع به صورت ویژه‌ای توجه داشته‌اند. در مسیر بهره‌گیری از مفاهیم الگوهای پدافند غیرعامل برای تحقق اهداف و ترویج فرهنگی این مفاهیم نیاز به تمرکز اولیه، تنویر افکار، مشارکت آزاد، تفکر سریع، شکستن مرزها، نفی داوری، ادامه‌ی حرکت و تصویب سازماندهی در سایه‌ی طرح‌ریزی راهبردی می‌باشد.

در دنیای امروز، نظام برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری سازمان‌های ایرانی و به‌خصوص سازمان بسیج مستضعفین در فضای دفاعی-امنیتی با مسائل و چالش‌هایی مواجه است که در پاره‌ای از موارد باعث اثربخش نبودن منابع پدافند غیرعامل با توجه به مفهوم آن شده است. ضرورت پرداختن به این امر موجب می‌گردد، روش توسعه‌ای و ارزش‌محور را بصورت عملی برای برنامه‌ریزی در شرایط عادی و به‌خصوص بحرانی، بر مبنای تصمیم‌گیری سریع و عملیاتی بدون اتلاف هزینه و زمان داشته باشیم. پدافند غیرعامل قدمتی به دارازی عمر بشر دارد. هرچند توسعه‌ی پدافند غیرعامل در کشورمان در سال‌های گذشته مطلوب نبوده است، اما با تشکیل سازمان پدافند غیرعامل کشور گام‌های مثبتی در این زمینه برداشته شده و سیاست‌ها و چشم‌انداز جامعی در این زمینه تدوین شده است.

با وجود موقعیت خاص کشور از نظر ژئوپلیتیک، دارا بودن ثروت‌های عظیم نفت و گاز، نظام ضد استکبار و ورود به عرصه‌های فناوری نوین و تهدیدات دشمنان جمهوری اسلامی ایران، به موضوع پدافند غیرعامل توجه چندانی نشده است و حتی سال‌های دفاع مقدس نیز در ایجاد هوشیاری لازم برای کاهش آسیب‌پذیری‌ها و توجه به محور پایداری توسعه از نظر امنیت و دفاع، نقش قابل قبولی ایفا ننموده است.

فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل به عنوان یک مسأله‌ی مهم، مطرح است که باید از سوی سازمان‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی مورد توجه قرار گیرد. بسیج مردمی یکی از این سازمان‌هاست که در طول دوران جنگ تحمیلی این وظیفه را به خوبی انجام داد، اما در این راه با

موانع و کاستی‌هایی نیز روبرو بود. یکی از مسائلی که بسیج با آن مواجهه بود، فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان آن بود. با توجه به مطالب پیش گفته، سؤال این است که شیوه‌های فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران سازمان بسیج مستضعفین کدامند؟ و چه شیوه‌هایی مؤثرند؟ در پاسخ مقدماتی به سؤال‌های فوق‌الشاره، فرضیه‌ی تحقیق بر این اصل استوار است که متغیرهایی هم‌چون ارتقای تحصیلی، برگزاری دوره‌های آموزشی، اطلاع‌رسانی، تدوین و توزیع کتب کمک آموزشی، بازدید از مراکز زیربنایی، فضا سازی فرهنگی، تعامل با سازمان‌ها و نهادهای ذی‌ربط و نیز استفاده از نظرات صاحب‌نظران و نخبگان به عنوان شیوه‌های فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران سازمان بسیج مستضعفین محسوب می‌شوند و از این میان ارتقای تحصیلی، برگزاری دوره‌های آموزشی و استفاده از نظرات صاحب‌نظران و نخبگان از سایر عوامل مؤثرتر می‌باشند.

مبانی نظری تحقیق

تعاریف اصطلاحات

فرهنگ: فرهنگ عبارت است از هر آنچه که در یک جامعه معین کسب می‌کنیم، می‌آموزیم و می‌توانیم انتقال دهیم، پس در فرهنگ در مجموع حیات اجتماعی از زیربنای فنی و سازمان نهادی گرفته تا اشکال و صور بیان، حیات روانی، مطمع نظر قرار می‌گیرند و تمامی آنها هم‌چون یک نظام ارزشی تلقی می‌شوند و به گروه، نوعی کیفیت و تعالی انسانی می‌بخشد (بیرو، ۱۳۸۷: ۱۳۱).

پدافند: پدافند کلمه‌ی متضاد آفند و به معنی دفاع در برابر هجوم یا تک‌هوایی است و شامل مجموعه‌ی اقداماتی می‌شود که به منظور جلوگیری از بمباران‌های هوایی و شکسته‌شدن حریم هوایی یک کشور انجام می‌شود که به دو صورت انجام می‌شود: پدافند عامل و پدافند غیرعامل (فراهانی، ۱۳۷۴: ۱۴۸).

پدافند عامل^۱: دفاع عامل، شامل تمامی طرح‌ریزی‌ها و اقدامات دفاعی است که مستلزم به‌کارگیری سلاح و تجهیزات جنگی می‌باشد. براساس قانون، این اقدام، وظیفه‌ی ذاتی نیروهای مسلح است (موحدی‌نیا، ۱۳۸۳: ۱۹).

پدافند غیرعامل^۲: پدافند غیرعامل عبارت است از مجموعه‌ی اقدامات غیرمسلحانه که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقای پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می‌گردد (مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۶: ۱۹). در تعریفی دیگر پدافند غیرعامل شامل طرح‌ریزی‌ها و اقداماتی است که موجب کاهش آسیب‌پذیری‌ها و افزایش پایداری و تداوم فعالیت‌های دستگاه‌ها و سیستم‌های نظام در مقابل تهدیدات خارجی گردیده و مستلزم به‌کارگیری سلاح نیست (دفاع غیرمسلحانه) (نشریه مبانی و مستندات پدافند غیر عامل، ۱۳۸۶: ۱۲).

بسیج: بسیج نهادی اجتماعی با ابعاد متعدد است. در این نگرش بسیج دیگر به‌طور مشخص سازمانی نظامی نیست که فقط در زمان جنگ و برای دفاع در مقابل دشمن شکل گرفته باشد، بلکه نهادی وسیع و پاسخگوی نیازهای اساسی و حیاتی جامعه است و با اجزای دیگر نظام، چنان هماهنگی و پیوند دارد که انفصال آن جز با انحلال جامعه اسلامی متصور نیست. این نهاد اولین بار در تاریخ ۵ آذر ۱۳۵۸ به فرمان امام خمینی^(ع) جهت دفاع از ارزش‌های انقلاب اسلامی بنا شد و سپس با آغاز جنگ تحمیلی و حضور داوطلبانه در جبهه‌های حق علیه باطل بخش عمده‌ای از توان دفاعی ایران را در مقابل ابرقدرت‌ها بر عهده گرفت (عبادی، ۱۳۸۸: ۹).

پیشینه‌ی تحقیق

تهدید یک عنصر پویا و جامع است. به همین نسبت باید دفاع متناسب با آن طراحی شود. ما باید این تهدیدات را که با استفاده از فناوری پیشرفته و در عرصه‌های مختلف نظیر اجتماعی، ارتباطی، اقتصادی، پزشکی، بیولوژی و غیره است بشناسیم تا بتوانیم در برابر آن دفاع مؤثر داشته

1 - Active Defense

2 - Passive Defense

باشیم و آسیب‌پذیری را به حداقل برسانیم. پدافند غیرعامل فرآیندی است که نتیجه آن ایجاد مقاومت و افزایش اقتدار ملی است. نباید فکر کنیم پدافند غیرعامل کاری است که مردم باید انجام دهند. مردم تنها از مزایای پدافند غیرعامل استفاده می‌کنند و کسانی که باید پدافند غیرعامل را در محیط جاری کنند، مسئولین حکومتی هستند. از این‌رو فعالیت‌های تحقیقاتی زیادی در این زمینه از قبیل: مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام با عنوان «سیاست‌های کلی پدافند غیرعامل کشور» در سال ۱۳۸۶، مطالعه‌ی مدیریت بازرسی سازمان صنایع دفاع با عنوان «کلیاتی پیرامون پدافند غیرعامل» در سال ۱۳۸۶، مطالعه‌ی جعفر موحدی نیا با عنوان «اصول و مبانی پدافند غیرعامل»، در دانشگاه صنعتی مالک اشتر در زمستان سال ۱۳۸۶، مطالعات قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء در نشریه‌ی پدافند غیرعامل در سال ۱۳۸۱ و مطالعه جعفر موحدی نیا تحت عنوان دفاع غیرعامل در دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه در سال ۱۳۸۳ در کشورمان به انجام رسیده که از آن به عنوان پشتوانه‌ی تجربی تحقیق استفاده شده است.

دیدگاه‌های نظری:

انگل هارت^۱: فرهنگ، نظامی است از نگرش‌ها، ارزش‌ها و دانشی که به طرزی گسترده در میان مردم مشترک است و از نسلی به نسلی دیگر منتقل می‌شود. فرهنگ فرا گرفته می‌شود و ممکن است از یک جامعه به جامعه‌ای دیگر تغییر کند، جنبه‌های اصلی فرهنگ و آن جنبه‌هایی از آن که در مراحل اولیه زندگی آموخته می‌شود در برابر دگرگونی مقاومت می‌کنند (انگل هارت، ۱۳۸۲: ۷۵).

سون تزو^۲: جایگاه نظرات وی که بین سال‌های ۳۲۰ تا ۴۰۰ قبل از میلاد می‌زیست در تاریخ اندیشه‌ی نظامی از جهات مختلف از جمله دفاع غیرعامل، قابل توجه می‌باشد. او می‌گوید: هنر جنگ بر پایه‌ی فرار و نیرنگ و خدعه استوار است و فرماندهی واقعی کسی است که به هنرهای تظاهر، استتار و اختفا مجهز باشد (موحدی نیا، ۱۳۸۶: ۲۷-۶۰).

1- Engelhart

2- Sun Tzu

ژولیوس سزار: با نگرشی تحقیقی و دقیق به جهان شگفت‌انگیز طبیعت می‌توان گفت که انسان دانش و هنر دفاع غیرعامل را از حیوانات آموخته است و خداوند حکیم، طبیعت را به عنوان مدرسه‌ای بی‌بدیل برای یادگیری ابنای بشر قرار داده است و بدون شک این موجودات بوده‌اند که به اجداد ما، راه ساختن ابزار دفاعی از قبیل سپر، زره، پناه بردن به غارها و ساختن دژها و استحکامات سنگری، استتار، اختفا و فریب و سایر موارد را آموخته‌اند. قابل توجه این‌که از پنج وسیله‌ی شناخته شده دفاعی که خداوند حکیم در اختیار جانوران قرار داده است، چهار وسیله‌ی آن وسایل دفاعی غیرعامل پنهان‌سازی و استتار، فریب، رنگ اختطاردهنده، پوشش حفاظتی، تحرک و جابه‌جایی بوده و تنها یک وسیله‌ی عامل (جنگ و مبارزه رو در رو با حیوان مهاجم) می‌باشد (موحدی نیا، ۱۳۸۵: ۷۷-۵۰).

الوین و هایدی تافلر^۱: الوین و هایدی تافلر، دو اندیشمند آینده‌نگر مشهور آمریکایی، اعتقاد به توسعه‌ی هم‌زمان تمدن بشری و جنگ دارند و بر این اساس جنگ را بر مبنای موج‌های رشد و توسعه‌ی تمدن بشر تقسیم‌بندی نموده‌اند. اگر تمدن بشری را در سه موج کشاورزی، صنعتی و اطلاعاتی تقسیم‌بندی کنیم، آنگاه هریک از این دوره‌ها از مدل جنگی ویژه‌ای برخوردار خواهند بود. به عبارت دیگر، جنگ در موج کشاورزی (نسل اول)، جنگ در موج صنعتی (نسل دوم) و جنگ در موج اطلاعاتی (نسل سوم)، هر کدام دارای ویژگی‌های خاص خود می‌باشند. این دسته‌بندی، نظامی نیست و بر پایه تحولات اجتماعی بنا نهاده شده و نمی‌تواند نقاط عطف تغییر جنگ را با ظرافت‌های خاص مورد نظر کارشناسان نظامی ارائه دهد (دیوسالار، ۱۳۸۶: ۴۶-۳۰).

نظریه لیند^۲: ویلیام لیند، اندیشمند آمریکایی با مبنا قرار دادن روند تکامل تاکتیک‌های رزمی و بهره‌گیری از ادبیات انتزاعی توصیفی، جنگ را در قالب چهار نسل طبقه‌بندی نموده است. نسل اول جنگ‌ها از ۱۶۴۸ تا ۱۸۶۰ میلادی و به مدت ۲۰۰ سال رخ داده است. نظم و ترتیب فرهنگ غالب این دوره بوده است و جنگ‌ها براساس تاکتیک‌های خط و ستون هدایت می‌شده است. ظهور تسلیحات جدید در اواسط قرن نوزدهم، این نظم و ترتیب را به هم‌زده است. این دوره از جنگ‌ها

1- Toffler

2- Lind

بین دولت‌های ملی به دوره کلاسیک مشهور است که اوج آن در جنگ‌های ناپلئونی دیده می‌شود. در این دوره، تعدد نفرات و مؤلفه‌ی نیروی انسانی، مشخصه اصلی محسوب می‌شوند. نسل دوم جنگ‌ها به وسیله‌ی فرانسوی‌ها قبل از جنگ جهانی اول و در طی آن شروع شد که بر مبنای قدرت آتش انبوه شکل گرفت. هدف از این نسل جنگ، فرسایش نیروها بود. این دوره به نام دوره‌ی جنگ فرسایشی صنعتی معروف است و دوره‌ی زمانی آن از جنگ داخلی آمریکا تا جنگ جهانی اول است.

نسل سوم جنگ‌ها به نظر لیند، بر پایه‌ی سرعت عمل، غافلگیری و اختلال فیزیکی و روانی نیروهای دشمن استوار است. این شیوه‌ی جنگ در جنگ جهانی دوم به وسیله آلمان‌ها ابداع شد که تحت عنوان جنگ مانوری و حملات برق‌آسا نامیده می‌شوند. در این جنگ‌ها، در حالت آفندی، دور زدن دشمن و فروپاشی او از عقب به جلو است و در حالت پدافندی، کشاندن دشمن به درون نیروهای خودی و احاطه‌ی او مطرح است. پس جنگ‌های نسل سوم، غیرخطی هستند. تاکتیک‌های ابداعی نقش بسزایی در نگرش جنگ نسل سوم داشتند.

نسل چهارم جنگ‌ها، به نظر لیند، نوع تکامل یافته‌ی ناآرامی و شورش فرض گردیده است که با استفاده از شبکه توانمندی‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و نظامی تلاش می‌کند، دشمن را متقاعد سازد که جنگ برای او هزینه‌زا بوده و نمی‌تواند به اهدافش دست یابد و بدین شکل به فرایندهای او خدشه وارد می‌سازد. مهم‌ترین ویژگی این جنگ‌ها از بین رفتن انحصار دولت‌ها در جنگ است. گروه‌هایی مانند القاعده و... در حال گسترش هستند که شکل جنگ خود را بر دولت‌ها تحمیل می‌کنند. تقریباً در همه این موارد، دولت‌ها بازنده هستند. همانند جنگ‌های نسل سوم، تمرکززدایی و ابتکار عمل از ویژگی‌های تاکتیکی جنگ‌های نسل چهارم است. سیال بودن نیروهای پیاده نیز از مشخصات این نوع جنگ است. استفاده از نیروهای عملیات ویژه از شاخصه‌های این نوع جنگ است. هم‌اکنون پنتاگون متجاوز از ۲۰۰۰۰ نیروی ویژه در اختیار دارد که به نام نیروهای عملیات ویژه مشهور هستند. عملیات‌های تروریستی و به طور کلی تروریسم یکی دیگر از جنبه‌های مهم جنگ‌های نسل چهارم فرض شده‌اند. این نظریه فرایند و مکانیسم عمل تروریست‌ها

را تخریب از درون توصیف می‌کند که باعث به هم ریختن وضعیت روانی - فرهنگی میزبان می‌شود (همان).

نظریه‌ی اسلیپچنکو^۱: این نظریه‌پرداز روسی، جنگ‌ها را دارای شش نسل می‌داند:

- جنگ‌های نسل اول (جنگ‌های اولیه)؛
- جنگ‌های نسل دوم (جنگ باروت و سلاح گرم)؛
- جنگ‌های نسل سوم (جنگ‌های صنعتی)؛
- جنگ‌های نسل چهارم (جنگ‌های مکانیزه)؛
- جنگ‌های نسل پنجم (جنگ‌های اتمی)؛
- جنگ نسل ششم (همان منبع).

۴-۲- ضرورت‌های فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل

جمهوری اسلامی ایران به لحاظ موقعیت جغرافیایی ممتاز، دارا بودن منابع پر ارزش نفت و گاز، نظام اسلامی استکبار ستیز و ورود به عرصه‌های دانش و فناوری در سند چشم‌انداز بیست ساله به عنوان یکی از ارکان اصلی ایجاد امنیت مورد توجه بوده است. پدافند غیرعامل، صلح‌آمیزترین روش دفاع است که برای توسعه‌ی آن می‌توان بر نقش فرهنگ‌سازی در این زمینه تأکید کرد. برخورد و مواجهه با پدافند غیرعامل به دلیل عدم شناخت، حتی برای برخی کارشناسان به اشکال گوناگون اتفاق افتاده است (خبرگزاری فارس، ۱۳۸۶/۱۲/۱۰).

یکی از نکات حائز اهمیت در موضوع پدافند غیرعامل نهادینه‌سازی و فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل است که نهادهای فرهنگ‌ساز بایستی کار اساسی را انجام دهند. آموزش و پرورش، وزارت علوم و دانشگاه‌های کشور و مجموعه‌ی رسانه‌ها نقش قابل توجهی در موضوع نهادینه کردن فرهنگ پدافند غیرعامل در کشور دارند. این نقش از دو منظر قابل توجه است: از یک منظر توجه دادن افکار عمومی به اهمیت این موضوع و آموزش دادن ابعاد مختلفی که این نوع از پدافند در ایمن‌سازی بدنبال دارد و احساس امنیت را در جامعه افزایش می‌دهد و از منظر دوم تبلیغ و

1 - Slipchenko

ترویج و اطلاع‌رسانی پیرامون ابعاد کارهایی که در خصوص پدافند غیرعامل صورت گرفته است، می‌تواند، تأثیرات روانی خود را در تصمیمات دشمن علیه ما کارساز و بازدارندگی را مضاعف کند (مصاحبه با سردار جلالی، ۱۳۸۶). براین اساس، ایجاد فرهنگ و ساختار سازمانی، اجرای سیاست‌های راهبردی، به‌کارگیری امکانات و تجهیزات بومی و پشتیبانی از سطح دانش و آگاهی مدیران و کارشناسان حوزه‌ی دفاع می‌تواند در افزایش سطح مقاومت در برابر آسیب‌پذیری‌های حوزه‌ی بسیج مهم و تأثیرگذار به شمار آید.

روش‌های فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل

- ۱) روش آموزش حضوری از طریق برگزاری کلاس و کارگاه آموزش؛
- ۲) روش آموزش غیرحضوری از طریق لوح‌های فشرده‌ی آموزشی، اینترنت و...؛
- ۳) روش تبلیغات از طریق روزنامه، رادیو و تلویزیون و...؛
- ۴) روش تدوین کتاب و جزوه‌های آموزشی؛
- ۵) روش تعاملات با سازمان‌های متولی و نخبگان حوزه‌ی پدافند غیرعامل؛

مفروضات فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل:

اهداف پدافند غیرعامل

- ۱) کاهش قابلیت و توانایی سامانه‌های شناسایی، هدف‌یابی و دقت هدف‌گیری تسلیحات آفندی دشمن؛
- ۲) بالابردن قابلیت بقا، استمرار عملیات و فعالیت‌های حیاتی و خدمات‌رسانی مراکز حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیرنظامی کشور در شرایط وقوع تهدید، بحران و جنگ؛
- ۳) تقلیل آسیب‌پذیری و کاهش خسارت و صدمات تأسیسات، تجهیزات و نیروی انسانی مراکز حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیرنظامی کشور در برابر تهدیدات و عملیات دشمن
- ۴) صرفه‌جویی در هزینه‌های تسلیحاتی و نیروی انسانی؛
- ۵) فریب و تحمیل هزینه بیشتر به دشمن و تقویت بازدارندگی؛
- ۶) افزایش آستانه‌ی مقاومت مردم و نیروهای خودی در برابر تهاجمات دشمن؛

۷) حفظ روحیه و انسجام و وحدت ملی و حفظ سرمایه‌های ملی کشور؛

۸) حفظ تمامیت ارضی، امنیت ملی و استقلال کشور (نباتی، ۱۳۸۶: ۱۷-۱۶).

اصول پدافند غیرعامل

اصول پدافند غیرعامل مجموعه اقدامات بنیادی و زیربنایی است که در صورت به‌کارگیری می‌توان به اهداف پدافند غیرعامل از قبیل تقلیل خسارات و صدمات، کاهش قابلیت و توانایی سامانه‌های شناسایی اهداف، هدف‌یابی و دقت هدف‌گیری تسلیحات آفندی دشمن و تحمیل هزینه بیشتر به وی نایل گردید.

برخی از اصول عمده‌ی پدافند غیرعامل عبارتند از:

- ۱) انتخاب عرصه‌های ایمن در جغرافیای کشور؛
- ۲) تعیین مقیاس بهینه استقرار جمعیت و فعالیت در فضا؛
- ۳) پراکندگی و تفرقه در توزیع عملکردها، متناسب با تهدیدات و جغرافیا؛
- ۴) کوچک‌سازی و ارزان‌سازی و ابتکار در پدافند غیرعامل؛
- ۵) انتخاب مقیاس بهینه از پراکندگی و توجیه اقتصادی پروژه؛
- ۶) موازی‌سازی سیستم‌های پشتیبانی وابسته؛
- ۷) مقاوم‌سازی و استحکامات^۱ و ایمن‌سازی سازه‌های حیاتی؛
- ۸) مکان‌یابی استقرار عملکردها؛
- ۹) مدیریت بحران دفاعی در صحنه‌ها؛
- ۱۰) استتار^۲ و نامرئی‌سازی؛
- ۱۱) کورکردن سیستم اطلاعاتی دشمن؛
- ۱۲) اختفا^۳ با استفاده از عوارض طبیعی؛
- ۱۳) پوشش در همه زمینه‌ها؛

1 - Hardening

2 - Camouflage

3 - Concealment

- ۱۴) فریب^۱، ابتکار عمل و تنوع در کلیه اقدامات؛
 ۱۵) حفاظت اطلاعات سیستم‌های حیاتی و مهم؛
 ۱۶) تولید سازه‌های دو منظوره (موانع) (پوری رحیم، ۱۳۸۹: ۲۰).

اصول فرهنگی پدافند غیرعامل

- ۱) هوشیاری و مراقبت فرهنگی؛
- ۲) کاهش تأثیرگذاری عملیات روانی دشمن؛
- ۳) خنثی‌سازی عملیات روانی دشمن؛
- ۴) آموزش عمومی و فرهنگ‌سازی مخاطبین؛
- ۵) ارتقای اعتماد به نفس ملی؛
- ۶) کاهش آسیب‌پذیری‌های زیرساختی در عرصه‌ی فرهنگ؛
- ۷) استحکام و مقاوم‌سازی زیرساخت‌های معنوی، فرهنگی و دفاعی؛
- ۸) ارتقای آستانه مقاومت ملی در مقابل تهدیدات خارجی؛
- ۹) مدیریت بحران دفاعی در عرصه‌ی فرهنگ (موحدی نیا، ۱۳۸۶: ۶۰-۲۷).

قابلیت‌های پدافند غیرعامل

- ۱) پدافند غیرعامل، بستر مناسب توسعه‌ی پایدار کشور؛
- ۲) پدافند غیرعامل، پایدارترین و ارزان‌ترین روش دفاع؛
- ۳) پدافند غیرعامل، مناسب‌ترین راه‌کار افزایش آستانه‌ی مقاومت ملی؛
- ۴) پدافند غیرعامل، پشتوانه‌ی اقتدار ملی؛
- ۵) پدافند غیرعامل، یکی از مهم‌ترین ابزارهای بازدارندگی؛
- ۶) پدافند غیرعامل، بهترین و مناسب‌ترین شیوه‌ی کاهش مخاطرات و کاهش آسیب‌پذیری؛
- ۷) پدافند غیرعامل، صلح‌آمیزترین روش دفاع؛
- ۸) پدافند غیرعامل، فطری‌ترین عنصر دفاعی بشر در برابر تمام حوادث (همان).

نتایج استفاده از پدافند غیرعامل

- ۱) کشورهایی که توسعه‌ی پدافند غیرعامل را به‌عنوان یک سیاست دفاعی مستمر در دستور کار خود قرار می‌دهند، هیچ‌گاه در مظان اتهام تهدید بر علیه کشورهای دیگر قرار نمی‌گیرند.
- ۲) استفاده از پدافند غیرعامل به‌عنوان یک راه‌کار اصلی دفاعی، باعث کاهش آسیب‌پذیری و کاهش مطامع کشورهای تهدیدکننده بر علیه کشور می‌شود.
- ۳) استفاده از پدافند غیرعامل باعث کاهش نقاط آسیب‌پذیر درونی کشور خواهد شد.
- ۴) پدافند غیرعامل عنصری پویا و متحرک بوده و می‌تواند در اولویت تلاش‌های علمی و پژوهشی قرار گیرد.
- ۵) پدافند غیرعامل می‌تواند در کلیه سطوح مدیریتی، مهندسی و فنی آموزش داده شود و توسعه یابد (عباسپور، ۱۳۸۶: ۱۷).

اهداف راهبردی پدافند غیرعامل در راستای سیاست‌های کلان

- ۱) نهادینه‌کردن رعایت اصول و ضوابط پدافند غیرعامل در طرح‌های توسعه منتهی به ایجاد مراکز طبقه‌بندی؛
- ۲) دستیابی به علوم و فناوری با تأکید بر تولید دانش و گسترش مراکز علمی، پژوهشی و آموزشی توسعه‌ی کمی و کیفی نیروی انسانی متخصص؛
- ۳) فرهنگ‌سازی و ایجاد باور عمومی در مورد تأثیر پدافند غیرعامل در کاهش آسیب‌پذیری؛
- ۴) افزایش آستانه‌ی مقاومت ملی و تقویت مؤلفه‌های مقاومت در مقابل تهدیدات؛
- ۵) بالابردن قابلیت بقای حفظ کشور در شرایط بحران؛
- ۶) کاهش مجموعه آسیب‌پذیری‌های کشور و نمایان‌کردن اقتدار ملی ناشی از آن به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی بازدارندگی؛
- ۷) ایمن‌سازی مراکز اصلی دفاعی کشور و کاهش آسیب‌پذیری در مقابل حوادث غیرمترقبه و بلایای طبیعی؛

- ۸) توسعه‌ی همکاری‌های لازم با دولت و ایجاد هماهنگی به منظور بهره‌برداری حداکثری از توان نیروهای مسلح در حوادث غیرمترقبه و بلایای طبیعی؛
- ۹) اشراف اطلاعاتی بر قابلیت‌های تهاجمی دشمن و حوزه‌های آسیب‌پذیری خودی نسبت به پدافند غیرعامل؛
- ۱۰) حصول اطمینان از عدم دسترسی دشمن به اطلاعات خودی؛
- ۱۱) سازماندهی آمایش ملی سرزمینی متناسب با اصول پدافند غیرعامل (سازمان پدافند غیرعامل، ۱۳۸۵: ۱).

مؤلفه‌های فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل

آموزش و اطلاع‌رسانی از مؤلفه‌های تأثیرگذار در روابط عمومی‌های همه سازمان‌ها و نهادها هستند که می‌توانند نقش مؤثری در «فرهنگ‌سازی» در همه زمینه‌ها به‌خصوص فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل داشته باشند. از آنجایی که فرهنگ‌سازی، یک فعل اجتماعی است که در ارتباط با گستره‌ی وسیعی از انسان‌ها سروکار دارد و می‌خواهد بر رفتار و ذهنیت تعداد زیادی از آدمیان تأثیر بگذارد یک عمل روابط عمومی است؛ زیرا شناخت افکار عمومی و تأثیر و نفوذ در آن یکی از وظایف و شاید مهم‌ترین وظیفه، روابط عمومی است که نقش بسیار زیادی در فرایند فرهنگ‌سازی خواهد داشت به این دلیل که فرهنگ و رفتار یک جامعه ناشی از نوع تفکر و اندیشه‌ی حاکم بر اذهان مردم آن جامعه است و تغییر و اصلاح فرهنگ یک جامعه با تغییر و اصلاح فکر و اندیشه مردم آن جامعه ممکن می‌شود. از این رو، ارتباطات و تعاملات در حوزه‌ی روابط عمومی به عنوان نماینده‌ی رسمی و علمی شناخت و مطالعه‌ی افکار عمومی اهمیت می‌یابد.

ارتباطات و تعاملات به دلیل ماهیت حرفه‌ای خویش که بیش از همه چه در درون و چه بیرون سازمان با انسان سر و کار دارد از زمینه‌ها و امکانات و ابزارهای خوبی جهت اعتلا و رشد فرهنگ و رفتار مخاطبان برخوردار است و اصولاً «مخاطب‌شناسی» یکی از وظایف مهمی است که در حوزه ارتباطات و تعاملات به‌کار می‌رود تا از طریق شناخت علمی و صحیح مخاطبان به راهبردهای معین برای اقتناع و نفوذ در مخاطبین دست یابد، و از طریق تدوین و اجرای برنامه‌های

مفصل و سازماندهی شده به اطلاع رسانی وسیع برای ترویج و تبلیغ فرهنگ صحیح فردی و اجتماعی در ابعاد گوناگون آن بپردازد و با تعمیم و تعمیق‌سازی و به اصطلاح جا انداختن رفتارها والگوهای مناسب رفتاری به مقوله «فرهنگ‌سازی» دست زند.

تبلیغ، ترویج، اطلاع‌رسانی، آموزش، تعامل با سازمان‌ها و نخبگان، فضا‌سازی فرهنگی و ... روش‌ها و راهبردهایی هستند که به عنوان وظایف و کارکردهای مشخص در فرایند فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل نقش مؤثری دارند. با مطالعه در نقش و کارکردهای مشخص شده در امر «فرهنگ‌سازی» که در درون و ذات هر یک از این وظایف جای دارد می‌توان به سه طریق اطلاع‌یابی، اطلاع‌شناسی و اطلاع‌رسانی به آن پرداخت. هم‌چنین پنج نقش عمده را برای فرهنگ‌سازی در نظر گرفته‌اند که عبارتند از:

۱) نقش نمایشی: در این نقش با استفاده از سخنرانی، مراسم و برپایی نمایشگاه می‌توان به فرهنگ‌سازی پرداخت. به‌عنوان مثال، با برپایی نمایشگاه سلامت می‌توان فرهنگ صحیح سلامتی را میان مردم رواج داد و یا با ایجاد سخنرانی و مراسم‌های خاص مثل راهپیمایی کودکان در روز هوای پاک، فرهنگ ترافیک را اصلاح کرد.

۲) نقش اظهاری: در این نقش، متولی امر فرهنگ‌سازی با پاسخگویی و خبر‌سازی می‌تواند به اطلاع‌رسانی و تبلیغ و آموزش فرهنگ درست در زمینه‌های مختلف (از جمله پدافند غیرعامل) بپردازد. به‌عنوان مثال، وزارت بهداشت می‌تواند با تهیه خبر در مورد مواد غذایی آلوده مردم را به استفاده درست از مواد غذایی ترغیب کند یا وزارت راه می‌تواند با اعلام خبر ترافیکی و تصادفات جاده‌ها، شیوه‌های درست رانندگی را به مردم آموزش دهد.

۳) نقش مشورتی: در این نقش، متولی فرهنگ‌سازی می‌تواند با تبیین و جا انداختن تأثیر و اهمیت افکار عمومی در فرایند تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری مدیران ارشد، ضمانت اجرایی فرهنگ‌سازی را تأمین کند.

۴) نقش مذاکره‌ای: در این نقش نیز با استفاده از ابزارها و فعالیت‌های خاص حرفه‌ای به ایجاد سازش و تفاهم بین سازمان و گروه‌های مخاطب دست یافت و از رهگذر این‌گونه

فعالیت‌ها می‌توان فرهنگ صحیح و پویا را تبلیغ کند. مخاطب‌شناسی، به عنوان یکی از وظایف مهم در امر فرهنگ‌سازی این‌جاست که اهمیت می‌یابد.

۵) نقش تفسیری: در این نقش متولی فرهنگ‌ساز به کار علمی‌تری در زمینه فرهنگ‌سازی دست می‌زند و آن تجزیه و تحلیل گروه‌های مخاطب و سنجش افکار عمومی و تحلیل محتوای آنهاست. لازم به ذکر است که ساختن فرهنگ و رفتار یک جامعه قبل از هر چند نیازمند شناخت و آگاهی از فرهنگ و رفتارهای مردم آن جامعه است؛ بنابراین، شناخت فرهنگ، خرده فرهنگ‌ها و الگوهای رفتاری حاکم بر مردم جامعه بسیار با اهمیت و اساسی است. می‌توان از طریق روان‌شناسی اجتماعی و شیوه‌های پیمایشی مانند نظرسنجی و پرسشگری به شناخت علمی از فرهنگ و رفتار مردم دست یابد و این اولین گام در فرایند فرهنگ‌سازی است. از این رو می‌توان گفت که «فرهنگ‌شناسی مقدمه فرهنگ‌سازی» است.

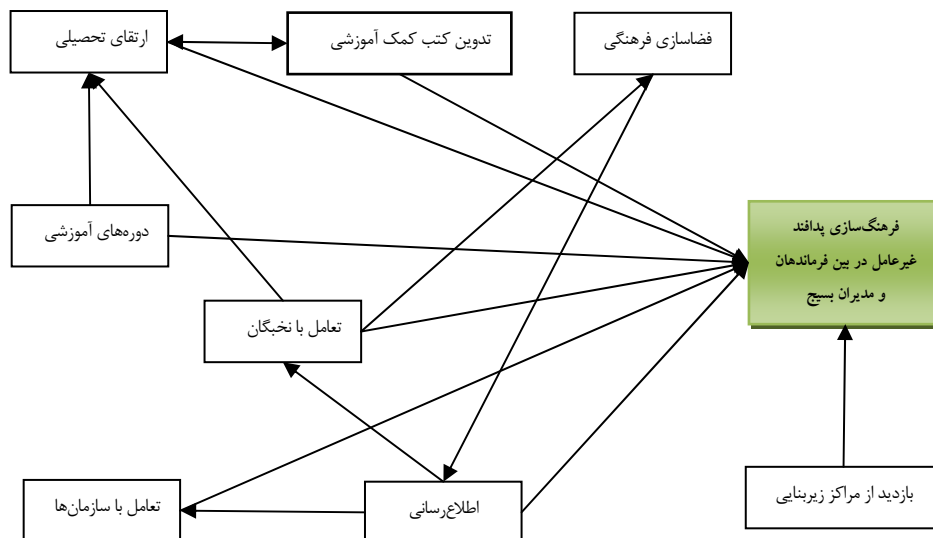
یکی دیگر از فعالیت‌های مهم در زمینه‌ی فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل، فعالیت‌های انتشاراتی از قبیل؛ چاپ و انتشار کتاب، بروشور، جزوه و پوستره‌های مختلف است که می‌توان از طریق آن به ترویج و تبلیغ فرهنگ صحیح در زمینه‌های مختلف دست زد. به عنوان مثال، پوستر راه‌های صرفه‌جویی در مصرف آب که از سوی سازمان آب و فاضلاب استان تهران تهیه شد، نمونه‌ی مناسبی از این فعالیت‌ها است. با تهیه‌ی کتاب دانستنی‌های انتظامی خانواده که از سوی نیروی انتظامی انتشار یافت نمونه‌ی دیگری است که در رشد فرهنگ شهروندی مؤثر بوده است.

نکته‌ی بسیار مهمی که ذکر آن ضروری است، این است که این مؤلفه‌ها زمانی می‌تواند در فرایند فرهنگ‌سازی نقش مؤثری داشته باشند که در درون یک ساختار سیاسی - اجتماعی آزاد و دموکراتیک اجرا شوند؛ زیرا که جامعه‌ی بسته و غیر دموکراتیک به دلیل متمرکز بودن قدرت و تصدی اقتدارطلبانه و انحصاری که به‌ویژه بر مقوله‌ی فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی دارد، بستر لازم را برای فعالیت در این زمینه ایجاد نمی‌کند، تنها در جوامع دموکراتیک و آزاد است که می‌تواند در شکل‌گیری افکار عمومی و فرهنگ جمعی نقشی داشته باشد، در زمینه‌ی فرهنگ‌سازی فعالیت کند

و اصولاً در جوامع دموکراتیک است که افکار عمومی و شناخت و مطالعه آنها از جایگاه مناسب خود برخوردار است (خبرگزاری فارس، ۱۳۸۶/۱۲/۱۰).

مدل مفهومی تحقیق

با توجه به نظریه‌ها و دیدگاه‌های ارائه شده، مدلی ترکیبی خودساخته توسط محقق ترسیم شده است که به وسیله‌ی آن بتوان برای تبیین مسأله، فرضیاتی متناسب با موضوع فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل آورد:

نمودار شماره‌ی ۱- مدل مفهومی تحقیق را نمایش می‌دهد

روش تحقیق

نوع تحقیق در این پژوهش از نظر هدف، کاربردی است و در دو سطح عام و خاص؛ الف) کاربرد در سطح عام تحقیق، که همه نیروها و مردم جامعه بتوانند از نتایج آن استفاده کنند؛ ب) کاربرد در سطح خاص تحقیق که نخبگان، مدیران و فرماندهان بسیج بتوانند از نتایج آن استفاده بهینه کنند. روش تحقیق در این مقاله، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. اطلاعات و آمار نیز از طریق

تکنیک پرسشنامه ساخت یافته گردآوری شده‌اند. در این تحقیق، جامعه‌ی آماری متشکل از فرماندهان و مدیران ناحیه مقاومت بسیج شرق تهران در سال ۱۳۸۸ است که تعداد آنها ۳۵۹ نفر، می‌باشد. براین اساس، تعداد حجم نمونه ۱۸۶ نفر را طبق فرمول کوکران انتخاب و با استفاده از روش تصادفی سیستماتیک، پس از انتخاب مراکز، سهم هر مرکز را مشخص کرده، سپس هر فرد را به صورت تصادفی ساده انتخاب نمودیم.

در این پژوهش پس از تدوین پرسشنامه جهت گردآوری اطلاعات در ابتدا با ۳۰ پرسشنامه پری تست^۱ شده، و سپس در اختیار پاسخگو قرار گرفته است. وسیله‌ی اندازه‌گیری مورد استفاده در این پژوهش شامل گویه‌هایی برای اندازه‌گیری متغیرهای مستقل و متغیر وابسته (فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل) است که جهت گردآوری نهایی و آزمون‌یابی از اعتبار سازه و اعتبار صوری، اعتبار وسایل اندازه‌گیری سنجیده شده، سپس به منظور افزایش روایی تحقیق و قابلیت تکرار و در نتیجه ثبات نتایج از شاخص‌هایی استفاده شده که روایی شاخص‌ها و همبستگی درونی گویه‌ها با هم برای متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق تقریباً آلفای آن‌ها برابر با ۰/۷ و بالاتر بوده که از روایی قابل قبولی برخوردار بوده‌اند. به همین دلیل کمتر گویه‌ای نامناسب تشخیص داده و حذف شد. در پایان نیز جهت تحلیل داده‌ها- یعنی آزمون فرضیه‌های مطرح شده در تحقیق با استفاده از قابلیت‌های نرم افزار SPSS، آزمون‌های مختلف آماری در سطح یک متغیره با توصیف متغیرها با استفاده از جداول توزیع فراوانی و آماره‌های توصیفی صورت پذیرفت؛ سپس در سطح دو متغیره از طریق آزمون‌های گاما، تاو بی کندال و ضریب همبستگی پیرسون و نیز در سطح چند متغیره با استفاده از روش رگرسیون چندگانه و تحلیل مسیر به بررسی ابعاد فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران ناحیه، حوزه‌ها و پایگاه‌های مقاومت بسیج و تأثیرپذیری آن از متغیرهای مستقل، پرداخته شد. (ساروخانی، ۱۳۷۸: ۲۸۷، سرایی، ۱۳۷۵: ۴، دواس، دی.ای، ۱۳۷۶: ۶۸ و رفیع پور، ۱۳۸۱: ۳۸۱).

1 -pre- test

یافته‌های تحقیق

تحلیل‌های دو متغیره

در این مقاله با توجه به روش تحقیق و این‌که برای هر متغیر وابسته و همه متغیرهای وابسته میانی نمره فاصله‌ای محاسبه شده است. بنابراین، از روش گاما و تاو بی کندال برای بررسی روابط دو متغیر در سطح ترتیبی - فاصله‌ای و از ضریب همبستگی r پیرسون برای بررسی دو متغیر در سطح فاصله‌ای استفاده شده است. بررسی روابط با توجه به فرضیه‌های ارائه شده صورت گرفته است. در ادامه به هر یک از این متغیرهای مستقل و رابطه‌ی آنها با متغیر وابسته خواهیم پرداخت.

سنجش رابطه‌ی بین چگونگی فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج با ارتقای تحصیلی

جدول شماره ۱- توزیع نسبی/چگونگی فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج بر

حسب تحصیلات آنها

جمع	سطح تحصیلات*					فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج
	فوق لیسانس و بالاتر	لیسانس	فوق دیپلم	دیپلم	زیر دیپلم	
۱۱۸	۰/۹	۲/۷	۰/۹	۷/۳	۰/۰۰۰	خیلی زیاد
۴۱/۸	۲/۷	۹/۱	۱۱/۸	۱۶/۴	۱/۸	زیاد
۲۱/۸	۱/۸	۳/۶	۴/۵	۵/۵	۶/۴	تاحدودی
۱۳/۶	۱/۸	۱/۸	۴/۵	۴/۵	۰/۹	کم
۱۰/۹	۰/۹	۳/۶	۰/۹	۴/۵	۰/۹	خیلی کم
۱۱۰	۹	۲۳	۲۵	۴۲	۱۱	جمع
%۱۰۰/۰۰	%۸/۲	%۲۰/۹	%۲۲/۷	%۳۸/۲	%۱/۰	جمع درصد

Kendall's tau-b=۰/۹۵۰

Gamma =۰/۹۴۵

Sig = ۰/۰۵

جدول بالا به بررسی رابطه‌ی فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج با ارتقای سطح تحصیلی آنها با توجه به سطوح سنجش آنها از طریق آزمون گاما و تاو بی کندال، پرداخته است. فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج در سطوح تحصیلی متفاوت دارای نوسان

است. بیشترین تعداد را پاسخگویانی که سطح تحصیلی آنها در حد دیپلم است، به خود اختصاص می‌دهند؛ در حالی که، میزان چگونگی فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین آنها در حد زیاد ۱۶۷۴ درصد است. مطابق با جدول (۱) آماره گاما (۰/۹۴۵) و تاو بی کندال (۰/۹۵۰)، با $Sig = ۰/۰۵$ به‌دست آمده، وجود رابطه‌ی بین فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج و ارتقای سطح تحصیلی آنها را تأیید می‌کند. سطح تحصیلی رابطه‌ی مستقیم و معنی‌داری با فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل دارد. بدین معنی که با افزایش سطح تحصیلی فرماندهان و مدیران بسیج میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین آنها نیز افزایش می‌یابد.

سنجش رابطه‌ی بین چگونگی فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج با میزان تأثیرات متغیرهای تحقیق

جدول شماره‌ی ۲- سنجش رابطه بین فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج با میزان تأثیرات متغیرهای

مستقل با سطوح سنجش فاصله‌ای از طریق محاسبه‌ی ضریب همبستگی پیرسون

تعداد	چگونگی فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل بین فرماندهان و مدیران بسیج		متغیرها
	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری P	
۱۰۶	۰/۵۹۱**	۰/۰۰۰	تأثیر دوره‌های آموزشی بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل بین فرماندهان و مدیران بسیج
۱۱۰	۰/۸۷۵**	۰/۰۰۰	تأثیر اطلاع‌رسانی بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل بین فرماندهان و مدیران بسیج
۱۱۱	۰/۵۶۸**	۰/۰۰۰	تأثیر فضا سازی فرهنگی بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل بین فرماندهان و مدیران بسیج
۱۰۶	۰/۳۹۷**	۰/۰۷۶	تأثیر توزیع کتب آموزشی بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل بین فرماندهان و مدیران بسیج
۱۱۰	۰/۴۵۳**	۰/۰۶۲	تأثیر بازدید فرماندهان از مراکز زیربنایی بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل بین فرماندهان و مدیران بسیج
۱۰۹	۰/۶۳۵**	۰/۰۰۰	تأثیر تعامل فرماندهان با سازمان‌ها و نهادها بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل بین فرماندهان و مدیران بسیج
۱۱۰	۰/۸۵۱**	۰/۰۰۰	تأثیر تعامل فرماندهان با نخبگان بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل بین فرماندهان و مدیران بسیج

* معنی‌داری در سطح ۹۵ درصد اطمینان ** معنی‌داری در سطح ۹۹ درصد اطمینان

مطابق با جدول بالا مشاهده می‌شود: بین فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج و متغیرهای تأثیر دوره‌ی آموزشی در سطح ۰/۹۹ درصد با ضریب ۰/۵۹۱ همبستگی معنادار مثبتی وجود دارد. که فرضیه‌ی ما را مبنی بر وجود رابطه بین این دو متغیر تأیید می‌کند. به این معنی که دوره‌های آموزشی یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج است.

بین فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج و تأثیر اطلاع‌رسانی در سطح ۰/۹۹ درصد با ضریب ۰/۷۷۵ همبستگی معنادار مثبتی وجود دارد. که فرضیه‌ی ما را مبنی بر وجود رابطه‌ی بین این دو متغیر تأیید می‌کند. به این معنی هر چه اطلاع‌رسانی در زمینه‌ی پدافند غیرعامل بیشتر باشد، به نهادینه شدن و فرهنگ‌سازی آن در بین فرماندهان و مدیران بسیج منجر می‌شود. از این رو، می‌توان گفت که اطلاع‌رسانی یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج است.

بین فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج و تأثیر فضا‌سازی فرهنگی در سطح ۰/۹۹ درصد با ضریب ۰/۵۶۸ همبستگی معنادار مثبتی وجود دارد. که فرضیه‌ی ما را مبنی بر وجود رابطه‌ی بین این دو متغیر تأیید می‌کند. به این معنی که هر چه در زمینه فرهنگی پدافند غیرعامل فضا‌سازی بیشتر شود زمینه‌های نهادینه شدن و فرهنگ‌سازی آن در بین فرماندهان و مدیران بسیج فراهم می‌شود. از این رو، می‌توان گفت که فضا‌سازی فرهنگی یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج است.

بین فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج و تأثیر توزیع کتب آموزشی در سطح ۰/۹۹ درصد با ضریب ۰/۳۹۷ و سطح معناداری ۰/۰۷۶ که بیشتر از ۰/۰۱ است، همبستگی معناداری وجود ندارد، که فرضیه‌ی ما را مبنی بر وجود رابطه بین این دو متغیر تأیید نمی‌کند. به این معنی که توزیع کتب آموزشی نمی‌تواند مؤلفه‌ی خوبی برای فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج باشد.

بین فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج و تأثیر بازدید فرماندهان از مراکز زیربنایی در سطح ۰/۹۹ درصد با ضریب ۰/۴۵۳ و سطح معناداری ۰/۰۶۲ که بیشتر از

۰/۰۱ است، همبستگی معناداری وجود ندارد، که فرضیه‌ی ما را مبنی بر وجود رابطه‌ی بین این دو متغیر تأیید نمی‌کند. به این معنی که بازدید فرماندهان از مراکز زیربنایی نمی‌تواند مؤلفه‌ی خوبی برای فرهنگ‌سازی پدافندغیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج باشد.

بین فرهنگ‌سازی پدافندغیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج و تأثیر تعامل فرماندهان و مدیران بسیج با سازمان‌ها و نهادها در سطح ۰/۹۹ درصد با ضریب ۰/۶۳۵ همبستگی معنادار مثبتی وجود دارد، که فرضیه‌ی ما را مبنی بر وجود رابطه‌ی بین این دو متغیر تأیید می‌کند. به این معنی که هرچه فرماندهان و مدیران بسیج در زمینه مرتبط با پدافندغیرعامل با نهادها و سازمان‌های مرتبط با موضوع تعامل بیشتری برقرار سازند به نهادینه شدن و فرهنگ‌سازی آن در بین آنها کمک می‌کند. از این رو می‌توان گفت که تعامل با سازمان‌ها و نهادها یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر فرهنگ‌سازی پدافندغیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج است.

بین فرهنگ‌سازی پدافندغیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج و تأثیر تعامل فرماندهان و مدیران بسیج با نخبگان در سطح ۰/۹۹ درصد با ضریب ۰/۸۵۱ همبستگی معنادار مثبتی وجود دارد، که فرضیه‌ی ما را مبنی بر وجود رابطه‌ی بین این دو متغیر تأیید می‌کند. به این معنی که هر چه فرماندهان و مدیران بسیج در زمینه‌ی مرتبط با پدافندغیرعامل با نخبگان و محققان مرتبط با موضوع ارتباط و تعامل بیشتری برقرار نمایند، به همان اندازه پدافند غیرعامل در بین آنها نهادینه و فرهنگ‌سازی می‌شود. از این رو می‌توان گفت که تعامل با نخبگان و صاحب‌نظران حوزه‌ی پدافند غیرعامل یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر فرهنگ‌سازی پدافندغیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج است.

تحلیل چند متغیره

در مرحله‌ی قبل، رابطه هر یک از متغیرهای مستقل با متغیر وابسته به‌طور جداگانه و به‌صورت دو به دو مورد مقایسه و تحلیل قرار گرفت و در این میان برخی از فرضیه‌های تحقیق ابطال شده و برخی دیگر مورد تأیید قرار گرفته‌اند. در این بخش به‌منظور مشخص شدن سهم تأثیر هر یک از

متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته به تحلیل رگرسیونی^۱ و تحلیل مسیر^۲ داده‌ها پرداخته می‌شود. در تحلیل رگرسیونی چند متغیره، سهم تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته بدون لحاظ کردن تقدم و تأخر در بین آنها مشخص می‌گردد. هم‌چنین از طریق تحلیل مسیر، سهم تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته با لحاظ کردن تقدم و تأخر در بین آنها تعیین می‌شود.

تحلیل رگرسیونی چند متغیره

تحلیل رگرسیون یکی از روش‌های پرکاربرد در مطالعات اجتماعی مد نظر بوده و به‌عنوان یکی از روش‌های مطالعه رابطه‌ی بین متغیرها می‌باشد. تحلیل رگرسیون این امکان را برای محقق فراهم می‌کند تا تغییرات متغیر وابسته را از طریق متغیرهای مستقل پیش‌بینی نموده و سهم هر یک از متغیرهای مستقل را در تبیین متغیر وابسته تعیین می‌کند. رگرسیون چند متغیری به روش‌های مختلفی انجام می‌گیرد که در این پژوهش از روش Enter استفاده شده است.

جدول شماره ۳- نتایج تحلیل رگرسیون به روش Enter

مدل	ضریب همبستگی R	ضریب تعیین R ^۲	ضریب تبیین تصحیح شده	F	Sig
۱	۰/۸۳۸	۰/۷۸۰	۰/۷۷۰	۸۷/۱۵	۰/۰۰۰

همان‌طور که در جدول شماره (۳) مشاهده می‌شود، برای تعیین اثر کل متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، کلیه متغیرهای مستقل هم‌زمان وارد تحلیل شده و اثرات کلیه متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته بررسی شد. در این مدل تمام متغیرهای مستقل (سطح تحصیلات، دوره آموزشی، اطلاع‌رسانی، فضا‌سازی فرهنگی، توزیع و تدوین کتب آموزشی، بازدید از مراکز زیربنایی، تعامل با سازمان‌ها و نهادها و تعامل با نخبگان) وارد تحلیل شدند. که با سطح معناداری (Sig = ۰/۰۵) و مقدار $F = ۸۷/۱۵$ ، ضریب همبستگی (R) کل متغیرهای مستقل با متغیر وابسته ۰/۸۳۸ و ضریب تعیین (R^۲) ۰/۷۸۰ به‌دست آمده است. میزان ضریب تعیین نشان می‌دهد که متغیرهای موجود در

1- Regression Analysis

2- Path Analysis

مدل توانسته‌اند ۷۸ درصد متغیر وابسته را تبیین کنند. مابقی مدل به وسیله‌ی عوامل دیگری که از نظر محقق پنهان مانده‌اند، تبیین می‌شود.

جدول شماره‌ی ۴- ضرایب بتا، مقدار T و سطح معنی داری متغیرها در معادله رگرسیونی

Sig	T	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده	متغیرها
		B	Std. Error	بتا (β)	
۰/۰۰۴	-۲/۹۸۶	-۰/۳۵۷	۰/۱۲۰		Constant
۰/۰۳۸	۱/۴۹۴	۰/۱۲۴	۰/۰۲۵	۰/۱۱۷	ارتقای سطح تحصیلی
۰/۰۴۹	۱/۸۴۱	۰/۱۱۵	۰/۰۴۳	۰/۱۰۸	دوره‌ی آموزشی
۰/۰۰۲	۳/۱۱۲	۰/۲۲۹	۰/۰۵۲	۰/۱۳۳	اطلاع‌رسانی
۰/۰۱۰	۲/۶۳۴	۰/۱۸۸	۰/۰۴۹	۰/۱۲۸	فضاسازی فرهنگی
۰/۱۲۸	۱/۵۳۶	۰/۱۱۱	۰/۰۴۶	۰/۰۷۰	توزیع و تدوین کتب آموزشی
۰/۴۳۳	۰/۷۸۸	۰/۰۵۰	۰/۰۴۱	۰/۰۳۲	بازدید از مراکز زیربنایی
۰/۰۴۲	۲/۰۶۳	۰/۱۵۱	۰/۰۵۱	۰/۱۱۶	تعامل باسازمان‌ها و نهادها
۰/۰۰۱	۳/۵۶۹	۰/۲۲۱	۰/۰۴۲	۰/۱۴۸	تعامل با نخبگان و کارشناسان

همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌شود، ضرایب رگرسیونی و سطح معنی داری هر کدام از متغیرهای مستقل دیده می‌شود، که در این مدل متغیرهای ارتقای سطح تحصیلی، دوره آموزشی، اطلاع‌رسانی، فضاسازی فرهنگی، تعامل با سازمان‌ها و نهادها و تعامل با نخبگان معنادار شدند و متغیرهای توزیع و تدوین کتب آموزشی، بازدید از مراکز زیربنایی با توجه مقدار T و سطح معناداری ۰/۰۵ معنادار نبودند. با توجه به ضرایب بتا می‌توان میزان تأثیر متغیرها را با هم مقایسه کرد. تعامل با نخبگان و کارشناسان بیشترین تأثیر را بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج داشته است. بدین ترتیب که هرچه تعامل فرماندهان و مدیران بسیج با نخبگان و کارشناسان بهتر و بالاتر باشد، پدافند غیرعامل در بین آنها نیز بهتر فرهنگ‌سازی می‌شود. اطلاع‌رسانی نیز با توجه به ضرایب به دست آمده متغیر بعدی است که بیشترین اثر را بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج داشته است، بدین معنی که هرچه در این زمینه اطلاع‌رسانی بهتری بین فرماندهان و مدیران صورت پذیرد، به همان اندازه پدافند

غیرعامل در بین آنها فرهنگ‌سازی می‌شود. هم‌چنین متغیرهای سطح تحصیلات، دوره آموزشی، فضا‌سازی فرهنگی و تعامل با سازمان‌ها و نهادها با متغیر وابسته نیز رابطه‌ی مستقیم داشته‌اند. به این معنا که هرچه ارتقای سطح تحصیلی، دوره آموزشی، فضا‌سازی فرهنگی و تعامل با سازمان‌ها و نهادها بالاتر رود به همان اندازه پدافند غیرعامل در بین آنها فرهنگ‌سازی می‌شود. با توجه به داده‌های جدول (۴) معادله نهایی رگرسیون بر اساس مقادیر β به صورت زیر خواهد بود.

$$\begin{aligned} &+ \text{اطلاع رسانی (0/133)} + \text{تعامل با نخبگان (0/148)} + 2/986 - = \text{شیوه‌های فرهنگ سازی پدافند غیرعامل} \\ &\text{دوره آموزشی (0/108)} + \text{تعامل با سازمان‌ها و نهادها (0/116)} + \text{ارتقای سطح تحصیلی (0/117)} + \text{فضا‌سازی} \\ &\text{فرهنگی (0/128)} \end{aligned}$$

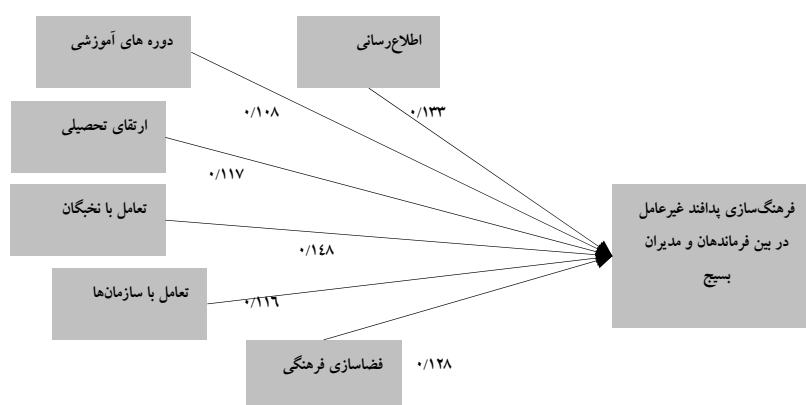
معادله‌ی فوق دلالت بر آن دارد که به ازای یک واحد افزایش در تعامل با نخبگان مقدار ۰/۱۴۸، به ازای یک واحد افزایش در اطلاع‌رسانی مقدار ۰/۱۳۳، به ازای یک واحد افزایش در فضا‌سازی فرهنگی مقدار ۰/۱۲۸، به ازای یک واحد افزایش در ارتقای سطح تحصیلی مقدار ۰/۱۱۷، به ازای یک واحد افزایش در تعامل با سازمان‌ها و نهادها مقدار ۰/۱۱۶ و نیز به ازای یک واحد افزایش در دوره آموزشی مقدار ۰/۱۰۸ میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج تغییر می‌یابد.

تحلیل مسیر^۱

تحلیل مسیر روش توانمندی است که ما را در کشف و مطالعه‌ی روابط میان متغیرها جهت رسیدن به شناخت علی که همانا هدف پژوهش‌های علمی است، یاری می‌دهد و از طریق آن می‌توان اهمیت و تأثیر نسبی روابط مستقیم و غیرمستقیم متغیرها را ارزیابی کرده و به کشف دیاگرام مسیر نایل آمد. در این راستا سعی شد تا بر اساس نخستین خروجی رگرسیونی، اولین دیاگرام مسیر به دست داده شود. برای رسم دیاگرام مسیر از ضرایب β (بتا) متغیرهایی استفاده شد که مقدار T آنها در سطح معنی‌داری قرار دارد.

^۱ - Path - Analysis

همان‌طور که در جدول (۴) ملاحظه می‌شود مقدار T فقط برای شش متغیر ارتقای سطح تحصیلی، دوره آموزشی، اطلاع‌رسانی، فضا سازی فرهنگی، تعامل با سازمان‌ها و نهادها و تعامل با نخبگان معنی‌دار است. به این ترتیب نخستین دیاگرام مسیر بر اساس متغیرهایی که در تحلیل معنادار شدند، به صورت نمودار (۲) خواهد بود. متغیر «تعامل با نخبگان» بیشترین همبستگی را با متغیر وابسته دارد که در تحلیل بعدی بعنوان متغیر وابسته دومی تأثیر دیگر متغیرهای معنادار مستقل را بر آن می‌سنجیم.

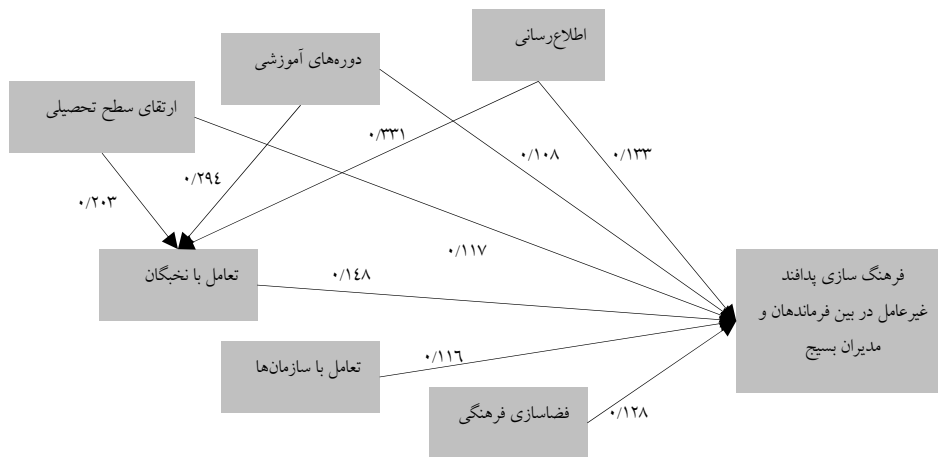

نمودار شماره ۲- مسیر تأثیرگذاری متغیرهای مستقل معنادار در معادله‌ی رگرسیونی بر متغیر وابسته به طور هم‌زمان

جدول شماره ۵- ضرایب بتا، مقدار T و سطح معنی‌داری متغیرها در معادله رگرسیونی (برای دومین تحلیل)

Sig	T	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده	متغیرها
		B	Std. Error	بتا (β)	
۰/۰۸۴	۰/۴۰۹	۰/۱۱۶	۰/۲۸۴		Constant
۰/۰۴۱	۱/۸۲۲	۰/۲۰۹	۰/۱۱۵	۰/۲۰۳	ارتقای سطح تحصیلی
۰/۰۰۶	۲/۸۰۴	۰/۳۰۰	۰/۱۰۷	۰/۲۹۴	دوره آموزشی
۰/۰۰۴	۳/۷۵۷	۰/۳۲۰	۰/۰۸۵	۰/۳۳۱	اطلاع‌رسانی
۰/۳۱۶	۱/۰۰۸	۰/۱۰۰	۰/۰۹۹	۰/۰۸۵	فضاسازی فرهنگی
۰/۵۰۰	-۰/۶۷۷	-۰/۰۳۹	۰/۰۵۷	-۰/۰۳۸	تعامل با سازمان‌ها و نهادها

مطابق داده‌های جدول بالا، همان‌طور که ملاحظه می‌شود که متغیرهای ارتقای سطح تحصیلی، دوره‌های آموزشی، اطلاع‌رسانی دارای رابطه‌ی معنی‌داری با متغیر وابسته‌ی تعامل با نخبگان و کارشناسان هستند که نمودار (۴) دومین دیاگرام مسیر را با اعمال روابط و ضریب مسیر جدید نشان می‌دهد و در آن متغیر «اطلاع‌رسانی» بیشترین همبستگی را با متغیر وابسته دارد که در تحلیل بعدی به‌عنوان متغیر وابسته‌ی سوم تأثیر دیگر متغیرهای معنادار مستقل را بر آن می‌سنجیم.

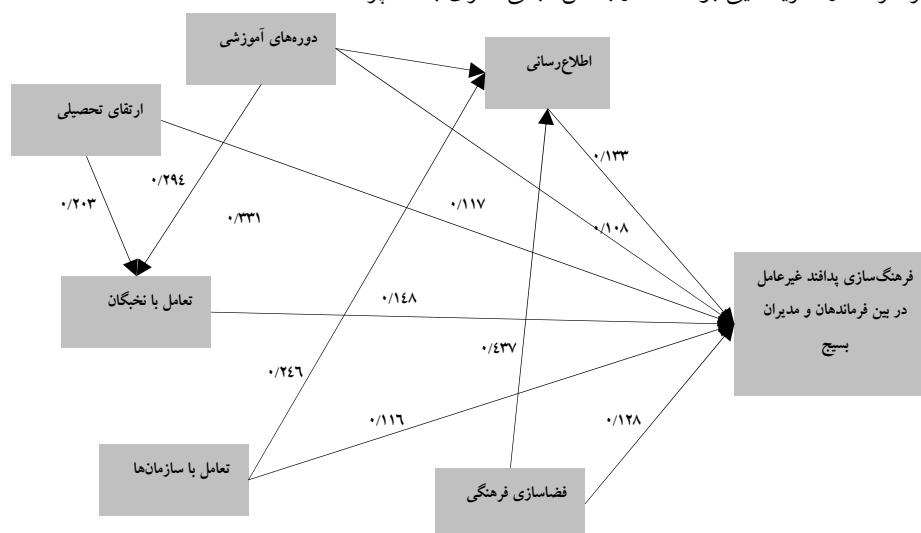

نمودار شماره‌ی ۳- مسیر تأثیرگذاری متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته در دومین تحلیل رگرسیونی

جدول شماره‌ی ۶- ضرایب بتا، مقدار T و سطح معنی‌داری متغیرها در معادله رگرسیونی (برای آخرین تحلیل)

Sig	T	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده	متغیرها
		B	Std. Error	بتا (β)	
۰/۲۴۵	۱/۱۶۹	۱/۳۸۹	۱/۱۸۹		Constant
۰/۸۷۰	۰/۲۹۳	۰/۰۶۷	۰/۲۳۰	۰/۰۱۳	ارتقای سطح تحصیلی
۰/۰۴۱	۲/۰۶۸	۰/۱۶۵	۰/۰۸۰	۰/۱۵۶	دوره آموزشی
۰/۰۰۰	۴/۸۵۲	۰/۵۰۱	۰/۱۰۳	۰/۴۳۷	فضاسازی فرهنگی
۰/۰۰۶	۲/۸۷۹	۰/۲۶۳	۰/۰۹۵	۰/۲۶۴	تعامل با سازمان‌ها و نهادها
۰/۰۵۵	۱/۹۳۸	۰/۲۶۰	۰/۱۳۴	۰/۱۳۸	تعامل با نخبگان و کارشناسان

همان‌طور در جدول شماره (۶)، ملاحظه می‌شود متغیرهای تعامل با سازمان‌ها و نهادها، فضا سازی فرهنگی و دوره آموزشی، رابطه‌ی معنی‌داری با متغیر وابسته‌ی تعامل با نخبگان و کارشناسان دارند. بر این اساس نمودار (۴) سومین و آخرین دیاگرام مسیر را با اعمال روابط و ضریب مسیر جدید نشان می‌دهد. قابل توجه این‌که ضرایب مسیری را که کمتر از ۰/۰۵ بوده‌اند، غیر معنی‌دار و حذف شده‌اند. از این‌رو دیاگرام مسیر نهایی به صورت زیر خواهد بود. این نمودار بر گرفته از نظریه‌هایی بوده که در بخش مبانی نظری به آن پرداخته شده است.

نمودار شماره‌ی ۴- مسیر تأثیرگذاری متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته در آخرین تحلیل رگرسیونی پس از به‌دست آوردن مدل نهایی روابط میان متغیرهای مستقل و وابسته، اکنون به محاسبه‌ی مجموع تأثیرات، تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای مستقل معنادار در مدل بر متغیر وابسته می‌پردازیم.

مجموع تأثیرات اطلاع‌رسانی بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل برابر با ۰/۱۸۲ است که از این میزان تأثیر ۰/۱۳۳ به‌طور مستقیم و ۰/۰۴۹ نیز به‌طور غیرمستقیم است. مجموع تأثیرات ارتقای تحصیلی ۰/۱۴۷ بوده که ۰/۱۱۷ به‌صورت مستقیم و ۰/۰۳۱ به‌صورت غیرمستقیم بوده است. مجموع تأثیرات متغیر دوره‌ی آموزشی نیز ۰/۱۷۲ بوده که ۰/۱۰۸ به‌طور مستقیم و ۰/۰۶۴ آن

به صورت غیرمستقیم بوده است. مجموع تأثیرات متغیر فضا‌سازی فرهنگی نیز ۰/۲۰۷ بوده که ۰/۱۲۸ به طور مستقیم و ۰/۰۷۹ آن به صورت غیرمستقیم بوده است، مجموع تأثیرات تعامل با سازمان‌ها و نهادها ۰/۱۶۱ است که ۰/۱۱۶ به صورت مستقیم و ۰/۰۴۵ نیز به صورت غیرمستقیم بوده است. مجموع تأثیرات تعامل با نخبگان ۰/۱۴۸ است که کل آن به صورت مستقیم و بدون واسطه صورت گرفته است.

نتیجه‌گیری:

در این تحقیق نحوه‌ی پاسخگویی و عکس‌العمل سریع، دقیق، صحیح و شفاف و البته با رویکردی بازدارنده در شرایط دفاعی-امنیتی، فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل مورد بررسی قرار گرفته و الگویی جامع برای پیاده‌سازی اهداف این پژوهش با خرد جمعی خبرگان ترسیم گردیده است. اقدامات انجام گرفته با رویکرد توصیفی-تحلیلی و از الگوبرداری سازمان‌های پیشرو و استانداردهای مراکز با رویکرد تحقیقات دفاعی-امنیتی صورت گرفته است. بررسی تجربی شیوه‌های فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج ناحیه مقاومت سازمان بسیج شرق تهران با توجه به دیدگاه‌های نظری و بهره‌گیری از مؤلفه‌های فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل و استناد به نمونه‌های انجام گرفته از فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل که مدل نظری تحقیق و فرضیات از آن منتج گردید، با استفاده از روش میدانی در شهر تهران در سال ۱۳۸۸ و با مشارکت ۱۸۶ نفر از مدیران و فرماندهان ناحیه‌ی مقاومت بسیج انجام شد که نتایج زیر بدست آمد.

در تحلیل‌های دو متغیره دو به دو متغیرهای مستقل با متغیر وابسته سنجیده شدند، که از بین تمامی متغیرها دو متغیر توزیع و تدوین کتب آموزشی و بازدید از مراکز زیربنایی معنادار نشدند. برای تعیین اثر کل متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته نیز که از طریق روش Enter انجام پذیرفت، کلیه‌ی متغیرهای مستقل هم‌زمان وارد تحلیل شده و اثرات کلیه متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته بررسی شد که در این مدل نیز متغیرهای ارتقای تحصیلی، دوره‌ی کمک آموزشی، اطلاع‌رسانی، فضا‌سازی فرهنگی، تعامل با سازمان‌ها و نهادها و تعامل با نخبگان) معنادار شدند. ضریب همبستگی کل متغیرهای مستقل با متغیر وابسته ۰/۸۳۷ و ضریب تعیین ۰/۷۸۷ به دست آمده است. میزان ضریب

تعیین نشان می‌دهد که متغیرهای موجود در مدل توانسته‌اند $۷۷/۸$ درصد متغیر وابسته را تبیین کنند. مابقی مدل از سوی عوامل دیگری که از نظر محقق پنهان مانده‌اند، تبیین می‌شود.

با توجه به آخرین تحلیل رگرسیونی برای رسیدن به بهترین مدل جهت تبیین میزان تأثیرگذاری مدل نظری تحقیق متغیرهای ارتقای سطح تحصیلی، دوره‌ی آموزشی، اطلاع‌رسانی، فضاسازی فرهنگی، تعامل با سازمان‌ها و نهادها و تعامل با نخبگان در معادله‌ی رگرسیونی معنادار شدند و متغیرهای توزیع و تدوین کتب آموزشی، بازدید از مراکز زیر بنایی معنادار نشده از معادله خارج شدند. معادله رگرسیونی و میزان بتاهای مربوط متغیرهای موجود در معادله‌ای که در قسمت یافته‌های تحقیق آمد نشان می‌دهد که به ازای یک واحد افزایش در تعامل با نخبگان مقدار $۰/۱۴۸$ ، به ازای یک واحد افزایش در اطلاع‌رسانی مقدار $۰/۱۳۳$ ، به ازای یک واحد افزایش در فضاسازی فرهنگی مقدار $۰/۱۲۸$ ، به ازای یک واحد افزایش در سطح ارتقای تحصیلی مقدار $۰/۱۱۷$ ، به ازای یک واحد افزایش در تعامل با سازمان‌ها و نهادها مقدار $۰/۱۱۶$ و نیز به ازای یک واحد افزایش در دوره‌ی آموزشی مقدار $۰/۱۰۸$ میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین فرماندهان و مدیران بسیج تغییر می‌یابد. در اینجا با توجه به نتایج به دست آمده از تحلیل رگرسیونی چندگانه فرضیات ما را مبنی بر مجموع تأثیرات متغیرهای باقی مانده بر میزان چگونگی فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل را در مدل تأیید می‌نماید.

مهم‌ترین متغیر تأثیرگذار بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج، تأثیر تعامل با نخبگان است. تأثیر تعامل با نخبگان با اثر $(۰/۱۴۸)$ فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج را به صورت مستقیم تحت تأثیر قرار داده؛ به طوری که، هرچقدر تعامل مدیران و فرماندهان بسیج با نخبگان بهتر و بالاتر باشد، پدافند غیرعامل در بین آنها بهتر فرهنگ‌سازی می‌شود و برعکس این نیز صادق است. علاوه بر این تأثیر، تعامل با نخبگان به عنوان متغیر واسطه بوده که همه متغیرهای مستقل معنی‌دار از طریق آن تأثیر خود را بر میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل می‌گذارند.

عامل تأثیرگذار بعدی بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج، تأثیر اطلاع‌رسانی با اثر $۰/۱۸۲$ است که از این میزان تأثیر $۰/۱۳۳$ به طور مستقیم و $۰/۰۴۹$ به طور

غیر مستقیم از طریق متغیر تعامل با نخبگان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به‌طوری‌که، بالا بودن میزان اطلاع‌رسانی میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج را افزایش می‌دهد و با آن رابطه‌ی معنی‌دار و مثبتی دارد. در این تحقیق اطلاع‌رسانی یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار است که باید توجه جدی به آن بشود، با توجه به این‌که قرن حاضر به‌عنوان عصر ارتباطات و اطلاعات از آن نام می‌برند؛ بنابراین، مسئولین امر باید آنرا در اولویت برنامه‌های خود قرار بدهند.

عامل اثرگذار بعدی بر میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج، میزان ارتقای سطح تحصیلی با اثر ۰/۱۴۷ است. که از این میزان ۰/۱۱۷ به‌صورت مستقیم و ۰/۰۳۰ به صورت غیرمستقیم از طریق متغیر تعامل مدیران و فرماندهان بسیج با نخبگان، میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین آنها را تحت تأثیر قرار داده است. میزان تحصیلات مدیران و فرماندهان بسیج به عنوان یک متغیر بیرونی تأثیرگذار است، که رابطه‌ای معنی‌دار و مثبت با میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل دارد. البته میزان تحصیلات بیشترین تأثیر خود را از طریق متغیرهای دیگر می‌گذارد. در این تحقیق مدیران و فرماندهان بسیجی که تحصیلاتی در حد فوق دیپلم و بالاتر داشتند، بیشتر در بین آنها پدافند غیرعامل فرهنگ‌سازی شده بود و این امر مؤید فرضیه‌ی ما مبنی بر رابطه‌ی بین تحصیلات فرماندهان و مدیران بسیج و میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین آنهاست.

عامل تأثیرگذار بعدی بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج، تأثیر فضا‌سازی فرهنگی با اثر ۰/۱۷۲ است که از این میزان تأثیر ۰/۱۰۸ به‌طور مستقیم و ۰/۰۶۴ به‌طور غیرمستقیم از طریق متغیرهای اطلاع‌رسانی و تعامل با نخبگان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به‌طوری‌که شرکت بیشتر در دوره‌های آموزشی و برگزاری بیشتر آن میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج را افزایش می‌دهد و با آن رابطه معنی‌دار و مثبتی دارد. در این تحقیق دوره‌های آموزشی یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار است که باید در کنار سایر تعیین‌کننده‌ها به آن توجه جدی به آن بشود، چون در دنیای امروز همه چیز در سایه‌ی آموزش و کسب دانش آن به عرصه ظهور می‌رسد.

عامل تأثیرگذار بعدی بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج، تأثیر دوره‌های آموزشی با اثر ۰/۲۰۷ است که از این میزان تأثیر ۰/۱۲۸ به‌طور مستقیم و ۰/۰۷۹ به‌طور غیرمستقیم از طریق متغیر اطلاع‌رسانی فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به‌طوری‌که بالا بودن میزان فضای فرهنگی میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج را افزایش می‌دهد و با آن رابطه‌ی معنی‌دار و مثبتی دارد. در این تحقیق فضا‌سازی فرهنگی یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار است که باید توجه جدی به آن بشود، با توجه به این‌که در جهان کنونی عرصه‌ی تقابل فرهنگی بیشتر از سایر مؤلفه‌ها و شاخص‌ها مورد توجه است، در این عرصه نیز ایران باید در این تقابل و تبادل فرهنگ غالب خود را در همه عرصه‌هایی که نیاز به کار فرهنگی دارند ارائه کند و به‌طور جدی پردازد.

عامل تأثیرگذار بعدی بر فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج، تأثیر تعامل با سازمان‌ها و نهادهای ذی‌ربط با اثر ۰/۱۶۱ است که از این میزان تأثیر ۰/۱۱۶ به‌طور مستقیم و ۰/۰۴۵ به‌طور غیرمستقیم از طریق متغیر اطلاع‌رسانی فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به‌طوری‌که بالا بودن میزان ارتباط و تعامل با سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با موضوع میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج را افزایش می‌دهد و با آن رابطه‌ی معنی‌دار و مثبتی دارد. از این‌رو باید در فعالیت‌هایی که این سازمان‌ها و نهادها چه به‌صورت همایشی، سمینار، کارگاهی و... در زمینه‌ی پدافند غیرعامل دارند و برگزار می‌کنند، فرماندهان و مدیران بسیج شرکت فعال داشته باشند که بتوانند آن را نهادینه و فرهنگ آن را جا بیندازند.

پیشنها

- (۱) فضا‌سازی فرهنگی و تقویت عزم و اقتدار ملی نسبت به ایمن‌سازی مراکز حیاتی، حساس و مهم در بین مدیران و فرماندهان بسیج صورت پذیرد.
- (۲) تقویت تعامل گسترده و فراگیر مدیران و فرماندهان بسیج با سازمان‌ها و ایجاد سازوکارهای مناسب در این خصوص.

- ۳) استفاده از فناوری‌های نوین اطلاع‌رسانی در جهت فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین مدیران و فرماندهان بسیج.
 - ۴) برنامه‌ریزی و طراحی دوره‌های آموزش عمومی و تخصصی درباره‌ی پدافند غیرعامل در سطح مدیران و فرماندهان بسیج.
 - ۵) تشویق مدیران و فرماندهان نسبت به ارتقای سطح تحصیلات و فراهم نمودن امکانات آن.
 - ۶) افزایش ارتباطات آکادمیک و تعامل مدیران و فرماندهان بسیج با نخبگان به‌خصوص جهت کسب اطلاعات از روندها و نظریات مطرح شده داخلی و بین‌المللی در این خصوص.
 - ۷) پژوهش مداخله‌ای در زمینه میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل با وارد کردن متغیرهای تأثیرگذار بر این میزان به‌طور مجزا و در گروه‌های مختلف و مقایسه تأثیر آنها در این گروه‌ها.
 - ۸) اندازه‌گیری میزان فرهنگ‌سازی پدافند غیرعامل در بین دیگر گروه‌های زیر مجموعه وزارت دفاع (ارتش، سپاه و نیروی انتظامی) و گروه‌های اجتماعی تأثیرگذار.
 - ۹) ادامه‌ی پژوهش با تغییر دادن جامعه‌ی آماری و کسب نتیجه‌ی جامع درباره بسیج.
- در خاتمه نگارنده از مساعدت‌های دانشگاه جامع امام حسین^(ع)، سازمان پدافند غیرعامل کشور و نیز ناحیه‌ی مقاومت بسیج شرق تهران قدردانی به عمل می‌آورد.

منابع

فارسی

- ۱- اینگلهارت، (۱۳۸۲)، «*تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی*»، ترجمه مریم وتر، تهران، انتشارات کویر.
- ۲- بیرو، آلن، (۱۳۶۶)، «*فرهنگ علوم اجتماعی*»، ترجمه دکتر باقر ساروخانی.
- ۳- پور رحیم، علی اکبر، (۱۳۸۹) «*کاربردهای جنگ آب در دفاع زمینی و ارائه الگوهای مناسب آن*». رساله دکتری. تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ۴- مصاحبه با سردار غلامرضا جلالی رئیس سازمان پدافند غیرعامل کشور، ماهنامه پیام انقلاب، شماره ۸، اسفند ۱۳۸۶.
- ۵- دیوسالار، عبدالرسول، (۱۳۸۶) «*محیط شناسی نظامی و جنگ اطلاعات*»، تهران، پژوهشکده مهندسی پدافند غیر عامل.
- ۶- دواس، دی.ای، (۱۳۷۶)، «*پیمایش در تحقیقات اجتماعی*»، ترجمه هوشنگ نایی، چاپ اول، تهران، نشرنی.
- ۷- رفیع پور، فرامرز، (۱۳۸۱)، «*کندوکاوها و پنداشته‌ها*»، چاپ چهارم، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- ۸- کتاب الکترونیکی، (۱۳۸۵)، «*سند راهبردی پدافند غیرعامل کشور*»، تهران، سازمان پدافند غیرعامل کشور.
- ۹- سرایی، حسن، (۱۳۷۵)، «*مقدمه ای بر نمونه گیری در تحقیق*»، تهران، انتشارات سمت.
- ۱۰- ساروخانی، باقر، (۱۳۷۸)، «*روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*»، جلد اول، چاپ سوم، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی.
- ۱۱- عبادی، کاظم، (۱۳۸۸)، «*مدیریت بسیجی*»، پایگاه انتشارات سوره، شماره ۱۹.
- ۱۲- عباسپور، جمشید، (۱۳۸۶)، «*مقدمه‌ای بر اصول و مبانی اساسی پدافند غیرعامل*». انتشارات، قرارگاه پدافند هوایی خاتم النبیا (ص)، چاپ دوم، تهران، مرکز فناوری آموزشی نرسا، بهار.
- ۱۳- فراهانی، علی اصغر، (۱۳۷۴)، «*بررسی عوامل تهدید امنیت ملی و دفاع از آن*»، تهران، چاپ خجسته.
- ۱۴- (۱۳۸۶)، «*مبانی مستندات و اقدامات قانونی پدافند غیرعامل*»، تهران، سازمان پدافند غیرعامل.

- ۱۵- (۱۳۸۶)، «سیاست های کلی پدافند غیرعامل کشور»، مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام، تهران.
- ۱۶- موحدی‌نیا، جعفر، (۱۳۸۳)، «دفاع غیرعامل»، تهران، دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه.
- ۱۷- موحدی‌نیا، جعفر، (۱۳۸۵)، «مفاهیم نظری و عملی دفاع غیرعامل»، چاپ اول، تهران، مرکز برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی، معاونت آموزش و نیروی انسانی ستاد مشترک سپاه.
- ۱۸- موحدی‌نیا، جعفر، (۱۳۸۶)، «اصول و مبانی پدافند غیرعامل»، چاپ اول، تهران، دانشگاه صنعتی مالک اشتر.
- ۱۹- نباتی، عزت‌اله، (۱۳۸۶)، «پدافند غیرعامل»، چاپ اول، تهران، انتشارات مرکز آموزشی و پژوهشی شهید صیاد شیرازی.
- ۲۰- نقیب‌السادات، سید رضا، «فرهنگ سازی و توسعه پدافند غیرعامل»، خبرگزاری فارس، ۱۳۸۶/۱۲/۱۰.
- ۲۱- خبرگزاری ایستا، «اخبار فناوری اطلاعات و ارتباطات»، شاخه فناوری اطلاعات، ۱۳۸۸/۵/۱۴.
- ۲۲- سایت پدافند غیرعامل، ۱۳۸۹/۶/۲۱.

